

Година XXIV, број 11

ISSN 1451-5415

ГОДИШЊАК

ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

Филозофски факултет у Нишу
2011.

МНОЖИНА АПСТРАКТНИХ ИМЕНИЦА IV ВРСТЕ

Овај рад бави се испитивањем множине апстрактних именица које се мењају по IV именичкој врсти, а то су именице женског рода које се завршавају на сугласник. Грађа је преузета из *Обратног речника српског језика*¹ Мирослава Николића. Настојали смо да забележимо што већи број апстрактних именица да бисмо стекли бољи увид у природу њиховог броја. Тачније, тек сагледавањем појединих значења неких апстрактних именица у одговарајућем контексту, могуће је утврдити услове у којима ове именице добијају множину.

Кључне речи: апстрактне именице, множина апстрактних именица, апстрактно и конкретно значење.

Увод

О апстрактним именицама

Полазну основу нашег истраживања представља увид у поједине граматике српског и хрватског језика, као и преглед друге литературе која се бави питањем апстрактних именица. Избор граматика није случајан. Све коришћене граматике су описно-нормативне. То су најрепрезентативније граматике српског и хрватског језика, које на најбољи начин одражавају стање српске (хрватске) граматичке мисли.

При анализирању било које језичке појаве немогуће је заобићи мишљење нашег највећег лингвисте Александра Белића који је поставио темеље наше науке о језику. „Именице *радост, жалост, милост, доброта, лепота* – представљају или расположење, или својства, нешто што се само замислити може, а што не постоји као засебна ствар; друге опет значе глаголску радњу: *рвање, певање, свирање, млађење, летовање, пој, бој, берба*. Те се именице називају и глаголским именицама. У њима се износи глаголска радња независно од оних што је врше, иако она тако не постоји у животу...”. Ове именице он назива мисленим или апстрактним. (Белић 1999: 50)

---

* anasavic81@gmail.com

¹ Обратни речник српског језика (ОРСЈ) јесте специфично лексикографско дело, у коме су одреднице узбучене инверзно, идући од краја речи ка њеном почетку. О важности оваких речника говори и чињеница да готово све европске земље имају речнике овог типа. Они нису намењени широј корисничкој групи, већ имају, пре свега, научну сврху.

У граматички М. Стевановића детаљно су издвојене и описане све врсте именица којима је заједничко „то што означавају предмете и жива бића, нешто што је видљиво и опипљиво, што је стварно. Зато се оне називају заједничким именом стварних именица”. (Стевановић 1975: 186)

Као посебна група издвојене су апстрактне (мисаоне) именице којима се именује нешто нестварно и неоипљиво: осећања и расположења, особине, радње. Пошто се оно што ове именице означавају не може опипати, него се само осећа и замишља, оне се зову апстрактне (мисаоне) именице (Стевановић 1975: 186). Једна од основних одлика ових именица јесте да се не употребљавају у множини јер се њима означавају осећања, расположења, особине или стања и радње које су јединствене и недељиве.

Грамматика Ж. Станојчића и Ј. Поповића у потпуности преузима Стевановићеву семантичку класификацију, по којој се именице деле на властите, заједничке, збирне и градивне (чак су и дефиниције исте), с тим што они апстрактне именице наводе као пету, а не као посебну врсту како је код Стевановића.

„Апстрактне именице (мислене) творбено су сродне са глаголским именицама... Највећи број изведених апстрактних именица означава особине, а продуктивнији суфикси за творбу су: *-ост: гордост, плашљивост, блискост, храброст, душевност*, којима се гради велики број именица, које знатно увећавају IV граматичку врсту именица (тип: *ствар, ноћ, љубав*); *-ота...*, *-оћа...*, *-ство...*, *-ина...*, *-изам...*”. (Станојчић, Поповић 2004: 145)

У *Грамматички хрватскога језика* Стјепка Тежака и Стјепана Бабића наводи се да се именице могу поделити на стварне и нестварне. Конкретне или стварне именице се дефинишу као именице које означају бића, предмете и појаве у чију се стварност можемо уверити помоћу својих чула. С друге стране, апстрактне или мислене именице означавају нешто нестварно што помишљамо као стварно: радње, душевне појаве и особине.

„Именице су ријечи којима је својствена категорија предметности” (Барић и остали 2005: 100). Проблем овакве дефиниције је шта се тачно сматра предметношћу, ако именице укључују и апстрактне именице где нема говора о предметности.

У свим прегледаним грамматикама као основни критеријум за разликовање конкретних од апстрактних именица наводи се (не)оипљивост.

Велики је број термина који се користе за означавање ових именица: апстрактне, нестварне, мисаоне, мислене. Њима се именују особине, осећања, стања, физичке и душевне моћи, радње, природне и друштвене појаве.

Циљеви рада, начин обраде грађе

Циљ овог рада јесте испитивање множине апстрактних именица IV врсте. Грађу смо преузели из *Обратног речника српског језика* Мирослава Николића.

Настојали смо да забележимо што већи број апстрактних именица да бисмо стекли бољи увид у природу њиховог броја.

Велики је број наставака којима се завршавају ове именице. У нашој грађи налазе се само оне апстрактне именице које се мењају по IV именичкој врсти, а то су именице женског рода које се завршавају на сугласник.

Преглед ексцерпираних грађе извршен је по финалном сугласнику. За овакав поступак одлучили смо се јер смо грађу преузимали из ОРСЈ, где су одреднице дате инверзно, од краја ка почетку речи. Уколико се велики број примера јавио са истим суфиксом, тај суфикс је посебно навођен, код осталих примера овакав поступак нисмо примењивали, већ смо само навели финални сугласник.

У навођењу примера нисмо се држали азбучног реда. Ни финални сугласници, по којима је вршен преглед грађе, нису узбучени.

При навођењу именица нисмо обраћали пажњу на то да ли се ради о простим или изведеним именицама, као ни на врсту основе код изведених именица јер се то није учинило битним за потребе овог рада. О врсти основе било је речи само код апстрактних именица са суфиксом *-ост* јер оне представљају најплоднију групу па смо им посветили и више пажње.

Значења наведених именица проверили смо у Речнику САНУ, одакле смо узимали и примере као потврду појединих значења. С обзиром на то да Речник САНУ није потпун, значења неких именица и примере који та значења потврђују, преузели смо из Речника Матице српске. Један број примера преузет је из дневне штампе или са интернета. Будући да поменути речници на различите начине бележе изворе и скраћенице, те разлике постоје и у нашем раду. Тај списак извора нисмо дешивровали, већ се он види у апаратури самих речника. Сматрамо да је то за наше разматрање од секундарног значаја јер је довољно што одабрану реч повезујемо са одговарајућим томом речника.

Код неких именица није било лако одредити да ли се ради о конкретним или апстрактним (*неман*). Такве примере смо посебно прокоментарисали.

Прегледом релевантне литературе дошли смо до закључка да о множини апстрактних именица има мало података. Чињеница је да апстрактне именице представљају недовољно истражену групу и да су један од будућих задатака науке о језику.

Преглед апстрактних именица IV врсте

Највећи број апстрактних именица завршава се сугласником *-м*.

Најпродуктивнији суфикс за грађење апстрактних именица са финалним *-м* јесте суфикс *-ост*. „Њиме се од придева граде именице ж. рода на сугласник које именују особину или расположење, или стање или нешто слично што се означава основним придевом” (Стевановић 1975: 511). Није случајно што ових именица, судећи по Николићевом ОРСЈ, има око 5000, тј. 56 пуних великих страна, јер се оне тичу, између осталог, онога што је неизоставно у

детерминацији сваког људског бића: *младост, старост, мудрост, глупост, тромост, хитрост, радост, жалост* па све до *сврстаност, несврстаност*.

Тек за пример, овде се доноси један број таквих именица које смо забележили у ОРСЈ: *баналност, бахатост, брбљивост, будност, важност, висост, вероватност, вредност, драгоценост, дужност, глупост, засићеност, храброст, једнакост, књижевност, лудост, милост, мудрост, мушкост, наклоност, напетост, незапосленост, охолост, околност, опасност, отреситост, плодност, побожност, предност, припадност, прошлост, радост, разборитост, сигурност, склоност, слабост, смиреност, свечаност, светлост, уметност, занимљивост, знаност, жалост* и сл. ОРСЈ садржи и речи које се ретко користе или се и не користе, као и облике са страним основама (*активност, економичност, сексуалност, реалност, тактичност* и сл.).

Сагледавање појединих значења неких апстрактних именица у одговарајућем контексту, требало би да омогући да се утврде услови у којима ове именице добијају множину.

брбљивост	<i>особина онога који је брбљив. Брбљивост</i> воли да напада људе који не знају шта да кажу.
будност	<i>неспавање, бдење. Дан и ноћ су у природи оно што је спавање и будност</i> у животу човечијем (НЗ 1898, 7).
заосталост	<i>стање онога који је заостао, неразвијеност, назадност. Свуда на свету има беде и заосталости</i> , а нарочито у оваквим земљама (Андрић 8, 43). Изражена је привредна и техничка заосталост.
важност	1. <i>а. значај, моћ, снага...</i> То су били школовани људи који су знали важност просвете... (Јов. С. 1, 47). б. <i>могућност важења, остварљивост.</i> Нема средства да створи важност својим жељама... (Балт. 1, 458) в. <i>вредност, ваљаност.</i> Није важност у количини робе, већ у њеном квалитету.
засићеност	2. <i>важење, законска снага.</i> Обавезе уговорних страна остају у важности и након раскида овог уговора. 1. <i>стање онога који је сит, ситост.</i> Егзистенција у миру и засићености , то је циљ, жудња свега што живи (Велим. 1, 45). 2. <i>фиг. стање онога ко је задовољио своју жељу, тежњу или интересовање за нешто тако да га то више не занима.</i> Остављам ове речи препуне преране засићености живота (Јов, Ј., Прев. 1, 203) 3. <i>стање у коме је нека материја испуњена, прожета неком другом материјом. Засићеност</i> ваздуха зависи од количине падавина.
заузетост	1. <i>стање онога ко је заузет, ангажованост.</i> Поднео је оставку због заузетости .

	<p>2. а. <i>својство, особина онога који је спреман да се за нешто, око нечега заузме, предузимљивост</i>. Они раде са великом заузетошћу.</p> <p>3. б. <i>интересовање, одушевљење</i>. Народу су те представе биле тако по вољи, да се заузетост за њих претворила у страст (Нов. 3, 183).</p>
баналност	<p>1. <i>особина онога што је банално</i>. Видео је баналност таквог поступка.</p> <p>2. <i>оно што је банално</i>. Он са озбиљним лицем... прича баналности које се данас знају и у петом разреду гимназије (Скерл. 16, 155).</p>
драгоценост	<p>1. <i>својство онога што је драгоцено</i>. Можда у томе лежи драг и драгоценост њене поезије.</p> <p>2. <i>оно што има велику новчану вредност, скупocen прдмет</i>. Новац и драгоцености сигурни су само у сефу.</p>
духовитост	<p>1. <i>особина онога који је духовит, онога што је духовито, досетљивост, оштроумље, продуховљеност</i>. Дискретно се смјешка његовим духовитостима (Крл. 9, 230)</p> <p>1. Сваки пут се слатко насмејем твојој духовитости и дечјој искреност.</p>
знаменитост	<p>1. <i>Имам неколико књига у којима су сакупљене разне духовитости</i> светаца.</p> <p>1. <i>особина онога што је знаменито...</i> Он је тој мисли подавао све више знаменитости (Цар Ем. 1, 39). Треба схватити знаменитост тог догађаја.</p> <p>2. <i>оно што представља велику историјску, друштвену или какву другу вредност...</i> Знаменитости Београда су споменици, тргови, задужбине...</p>
лудост	<p>1. а. <i>особина, стање, својство онога што је лудо, неразумност</i>. Лудост већма развесели човека него мудрост (Нен. Љ. 26, 23).</p> <p>б. <i>лудорија, глупост, бесмислица</i>. Говори бесмислице, просто лудости.</p> <p>в. <i>луд, непромишљен, неразуман поступак</i>. Највећа лудост је када човек уздиже самога себе. Због ње је учинио разне лудости.</p>
љубазност	<p>2. <i>лудило</i>. Први знакови лудости појавили су се раније.</p> <p>1. <i>особина онога који је љубазан, предусретљивост, срдачност, усрдност</i>. Обраћа јој се с великом љубазношћу.</p> <p>2. <i>љубазан поступак, чин, гест</i>. Освојио је ситним љубазностима.</p>

младост	<p>1. <i>младо доба...</i>, <i>младе године живота</i>. Скендер-бег је провео своју младост у брдинама своје земље (БК 1898, 796).</p> <p>2. <i>а. особине својствене младој особи</i> 1) <i>неискуство, незрелост, лакомислености сл.</i> Уколико има недостатака, сви су условљени младошћу (Богд. М. 6, 194). 2) <i>младачка снага, бујност, свежина, лепота и сл.</i> Сачувала је она бујност свога тела и последње обресе младости (Ковачић 4, 180).</p> <p><i>б. стање онога што је младо, ново, свеже и сл.</i> Чини ми се, канда цијели свијет мирише свјежом младошћу новог дана (Дук. А. 2, 124)</p> <p>3. <i>зб. младеж, омладина</i>. Нисам баш срећан гледајући како се наша младост бори са свим неправдама тражећи за себе само делић нормалног живота.</p>
књижевност	<p>1. <i>уметничко стваралаштво чије је изражајно средство језик, списи чији су предмет обраде човек, друштво, природа...; наука која се бави проучавањем књижевних дела...</i> Мени је посебно занимљива руска књижевност настала на крају века.</p> <p>1. Регионалне књижевности су разарањем јединственог југословенског културног простора постале израз државне самобитности.</p>
појединост	<p>1. Од када се родимо, и најмања појединост нас одређује.</p> <p>2. Квантна механика открива нове појединости о дубоким слојевима Земље.</p>
светлост	<p>1. Сунчева светлост се у фотографији често користи.</p> <p>2. Не прија ми када се мешају светлости.</p>
течност	<p>1. Течност у организму веома је важна за очување здравља.</p> <p>2. Притисак који стварају течности сопственом тежином назива се хидростатички притисак.</p>
Суфикс -ест имамо у примерима <i>болест</i> и <i>дражест</i> .	
болест	<p>1. <i>а. поремећај животних функција у организму</i>. Трава изгоре, а жито спопаде болест (Вулић Н. 1, 54). Треба учинити ваљан избор у семену... да лако не подлеже биљним болестима (Марк. Ј. 2, 35).</p> <p>2. <i>нездрavo стање моралних или интелектуалних особина</i>. Од тог доба поче осећати ту болест, неправду, која гуши човечанство (Весел. 19, 239).</p> <p>3. <i>бол.</i> Доста пута се догоди да је у шуми нападну болести порода, те се у шуми породи (Богиш. 1, 29).</p>
дражест	<p>1. <i>драж.</i> Коса подаваше чедну и нежну дражест челу (Кум. 2, 29). Још она своје дражести изгубила није (Маж. Ф. 1, 102).</p>

Са суфиксом **-ст**² пронашли смо следеће апстрактне именице: *власт, вест, повест, заповест, исповест, приповест, завист, корист, нечист, сласт, свест, пакост*. Неке од њих могу се јавити и у мушком роду.

власт	1. <i>а. стареишнство, ауторитет</i>. Ако хоћеш кога да познаш, додај му власт (НПосл Вук). 2. <i>а. овлашћење, надлежност</i>. Владалац има власт над животом и смрти (Влад. Д. 1, 72). 3. <i>вршилац, орган јавне власти</i>. Унутрашња управа припада њиховим духовним властима (Нов. 22, 294). 4. <i>сила, држава</i>. Велике су власти настојале да не дође до рата (Шурмин Ђ., БВ 1914, 101).
вест	1. <i>обавештење о нечему, глас, новост</i>. Отрчала је да саопшти радосну вест / радосне вести.
корист	1. <i>а. повољан ефекат, позитивно дејство, добит</i>. Од тога нико није видео корист. б. <i>материјална вредност, добитак</i>. Сви су имали свакојака одликовања и новчане користи.
завист	1. <i>злобно, пакосно осећање изазвано туђим успехом, срећом; пакост, злоба</i>. Завист у њиховим душама је била нарасла као уквашено тесто у наћвама (Ђур. 5, 188).
нечист	1. <i>а. нечистоћа, прљавиштина</i>. Улицама је текла сва могућа нечист из суседних авлија (Ком. 2, 42). 2. <i>неморал, непоштење, срамота</i>. Ваљао се у брлогу нечисти (Павлин., РЈА). б. <i>фиг. погрд. за хришћане, припадник друге неправе вере</i>. Гори су него прави Турци... Па што трпите ту нечист? (Суб. Ј. 3, 51).
свест	1. <i>а. способност човека да мисли и расуђује о објективном свету..., разум</i>. Говорило се да смо ми овде посве без народне свијести, непробуђени. <i>Ивак</i>. 2. <i>нормално психичко стање у коме је човек свестан себе</i>. Људи су губили свест од изгладнелости и умора. Ђос. Д.

Сугласником **-т** завршавају се и именице: *страст, причест, обавест, памет, добит, самрт, смрт, благодет*.

добит	1. <i>а. материјална корист, зарада</i>. Према чистој добити одређује се вредност имању (Мијок. 1, 77). 3. <i>в. добитак</i>. Ово је дело истинска добит за српску књижевност (Цар 6, 135).

² За дискусију је третман овог завршетка у смислу суфикса, будући да у неким речима он свој лик дугује морфофонетским променама на граници основе.

благодет	1. Никада с ваших домова не силази благодет духа господњег! (Нов. 23, 76). Уживамо благодети овога сунчаног дана (Јак. С. 1, 109).
смрт	1. <i>а. престанак живота...</i> Он је осуђен на смрт . 2. <i>пропаст, уништење чега, престанак чега.</i> Тврда кула да јој смрти нема. <i>Март.</i>
самрт	1. Чини ми се сваке ноћи самрт да је мене такла. <i>Кам.</i>

Бројне су апстрактне именице које се завршавају сугласником **-д**: *заповед, наповед, проповед, исповед, недоглед, вред, nelaгод, угод, блуд, студ, злоћуд.*

злоћуд	1. <i>зла, опака ћуд, рђава нарав.</i> Потчинио их је својој вољи и злоћуди (СН 1889, 6).
заповед	1. Ви сте дакле приправни на сваку моју заповијед (Кум. 2, 73).
заповест ³	1. <i>а. захтев.</i> Били су готови да испуњавају његове заповести (Тод. П. 1, 164).
блуд	1. Свет је блуди и разврата дом.
nelaгод ⁴	1. <i>nelagodност.</i> Имао сам једну радост нађенога и једну nelaгод откривенога. (Стеф. Св. БВ 1913, 185) а) <i>nelagodност, непријатност.</i> Nelaгодност се осјећала у зраку. (Кол. 1, 123) б) <i>непријатна, мучна збивања.</i> Знала је да се сва та nelaгодност догађа због ње. (Макс. Д. 4, 188) в) <i>осећање слабости, изнурености, тегоба, мука.</i> Оне могу да производе разне nelaгодиности , као... главобољу (Пел. 2, 359).
вред	1. <i>телесна повреда, озледа.</i> Ал' не бој се песма моја / не наноси такве вреди (Шапч. 5, 105). 3. <i>увреда, врећање.</i> Ја нисам никада схватао да грешим / И вред наносим жени (Радул. Ј. 1, 81).

Велики је број именица које се завршавају сугласником **-н**: *поган, бездан, пријазан, непријазан, саблазан (саблаз, сабласт), неман, студен, сен.*

неман ⁵	1. <i>а. замишљено опасно неприродно биће животињског облика...</i> Немани су неприродна бића која обични људи
---------------------------	---

³ Именицу *заповест* навели смо на овом месту да бисмо показали да је потпуно равноправна употреба са именицом *заповед*.

⁴ У Речнику САНУ значење именице *nelaгод* објашњено је именицом *nelagodност*. Зато овде наводимо примере у којима је употребљен и један и други облик.

⁵ У вези са именицом *неман* постајала је дилема да ли је третирати као конкретну или апстрактну именицу. Објашњења у Речнику САНУ нису нам била од велике користи. Један од основних критеријума за разликовање конкретних и апстрактних именица јесте (не)опипљивост. Неман је замишљено, дакле, неопипљиво биће. Без обзира на сва остала значења која наводимо, где се неман односи на конкретан појам, определили смо се да ову именицу третирамо као апстрактну.

- не могу да виде (Тип. 1, 56).
- б. опасна или ружна животиња.* То је коштурина некакве **немани** што је философи мамутом зову (Јурк. Ј. 1, 44).
- в. предмет који обликом подсећа на необичну или опасну животињу.* Сви други су се склањали с пута пред тим неманима са стакленим очима... (Лал. 6, 132).
- 2. а. зла, немилосрдна, безобразна особа, ређе група.* Бесан ага, неман ружна (Маж. И. 1, 33).
- б. ђаво, сатана.* Са стране једва су биле видне две црне, паклене немани (Ком, 3, 141).
- 3. б. зло, несрећа, невоља.* Страшна **неман** потпуног гладовања све се јасније помаљала и страшила (Паун. С. 1, 79). У јесењој тами да опстану све немани рата (Макс. Д. 5, 198).
- сен** *1. а. простор заклоњен нечим тако да у њега не продире непосредно сунчева, месечева и др. светлост...* Славуј цвркуће у сумрачној **сени**. Јакиш. Ђ.
- 4. б. дух, авет.* Студен ветар душе, а поноћне **сени** легано се крећу да нечистим дахом обесвете зрак. *Ил.*
- саблазан** *2. оно што наводи на грех...; искушење.* Све више и више се нагомилавале **саблазни** ту око њега. *Шег.*
- пријазан** *1. љубазност, предусретљивост, наклоност.* Прва ствар бијаше да стече **пријазан** барунице Андрина. *Тип.*
- бездан** *1. дубока провалија која се не може измерити... ..* Слободна даље и више између **бездани** двије (Крањч. С. 5, 45).
- 2. а. бескрајност, бесконачност...* Минути се и векови мешају међу собом кад утону у **бездан** времена (Милијаш. 1, 68).
- поган** *2. нечист, смеће.* Није ишчистио пшенично семе од худе **погани**. *Чипл.*
- 3. а. зла, покварена, мрска особа.* Не трпи у граду женске **погани**. *Павл.*
- 4. оно што је гадно, одвратно, што изазива гадост.* Кажу да они једу мачке и жабе и сваку другу **поган**. *Топ.*

Именице *моћ, немоћ, свемоћ, помоћ, ноћ, поноћ* неке су од апстрактних именица са финалним сугласником **-ћ**.

- немоћ** *1. а. телесна слабост организма...* Рањеник осећа општу **немоћ** (Матић. Г. 3, 80).
- б. душевна слабост, клонулост, безвољност,*

утученост. Она пада немоћи у руке (Ник. Ат., Голубица 1840, 144).

в. мала снага, слабаиност, нејакост. Све у природи ступа од **немоћи** к јачини (Бошк. Ст. 3, 3).

2. недостатак моћи, снаге... Потреса ме осећање моје **немоћи** да помогнем човеку (Лаз. Л. 2, 105).

3. а. ...недораслост (нечему), неспособност (за нешто). ...Каткада би поради те своје **немоћи** клонуо (Новак. Вј. 3, 110).

б. недостатак, мана. Желела сам да улијем у нашега сина и поштовање спровођу људских **немоћи** (И. 13, 84).

в. невоља, несрећа. Он благује, њему је добро при свеколиким **немоћима** (Поп. Г. 8, 185).

4. болесно стање, болест уопште. Наш народ ракију у свакојаким **немоћима** пије (Панч. 5, 236).

б. нејач. Жене, деца, старци и сва **немоћ** друга... душманима нек се руга (Сур. 1, 73).

моћ 1. **Моћ** је способност појединца или групе да остварује своје интересе и захтеве чак и ако им се други противе. Куповна **моћ** у јулу била је мања него у јуну. Из неког разлога, моје *парапсихолошке моћи* **стале су се развијати** када сам још био дете и отац их имам.

поноћ 1. *средина ноћи, време око дванаест сати*. Тамна трула магла се вуче из **поноћи**... Наз.

По именичкој врсти мењају се и именице које се завршавају на вокал **-о**, који води порекло од некадашњег финалног сугласника **-л**. У ОРСЈ пронашли смо именице *мисао, замисао, помисао, зломисао, промисао* као и необичније: *прегибао, погибао, угибао, помрзао, смрзао, никао*. По мишљењу М. Стевановића ове именице се завршавају суфиксом **-л(о)** (Стевановић 1975: 487), док Клајн наводи суфикс **-(а)о** (Клајн 2003: 41). С обзиром на то да су се ове именице некада завршавале сугласником **-л** који је временом прешао у вокал **-о** (**-л > о**), решење које Клајн прилаже, чини се исправнијим.

мисао 1. *а. мишљење, размишљање*. Ту дете треба још да научи изражавати своје **мисли** и своја осећања (Мил. М. Ћ. 11, 213).

2. а. уверење, схватање. Све више је плувала у ту **мисао**, да се двобој дијелио ради ње (Ковачић 3, 172).

замисао 1. *а. оно што је замишљено да се оствари у будућности, намера, план; хтење*. Мене су захватале велике **замисли** да живот преокренем (Макс. Р. 1, 277).

Са финалним **-л** су именице *бол* и *непребол*, које могу бити и мушког и женског рода.

бол	2. <i>а. непријатно душевно осећање, душевна патња; туга, жалост.</i> Сам се своје сјети боли (Маж. И. 1, 23). Колико љутих боли оћути срце моје. (Шен. А. 8, 266).
непребол	1. <i>оно што се не може преболети, трајан бол.</i> Зар ми је мало моја доживотна туга и непребол ?

Са финалним сугласником **-ж** су именице *лаж, драж*.

лаж	1. <i>намерно, свесно изнета нетачност, неистина; превара, обмана.</i> Она је осећала лаж у сваком погледу (Весел. 17, 327). Превара се заснива на лажи , а лаж је гроб свега што је у човеку добро, честито и племенито. Говорити лажи представља ситну слабост, али је права пропаст лажно живјети. Чему, наиме, толика журба да се, лажима и интерпретативним бауљањем, заврши прича.
драж	1. <i>а. оно што очарава, привлачност, заводљивост.</i> Дивна светлост додавала је њеном лицу драж коју месечина даје летњој ноћи (Живад. 6, 96). <i>в. лепе, привлачне особине или појаве.</i> Раскошна зора прегршт дражи пружа.

Наставак **-еж** се користи како за грађење именица женског тако и за грађење именица мушког рода. Једна од основних карактеристика јесте означавање колективности (*младеж, стареж, ситнеж*). Такође, са значењем колективности су и апстрактне именице *срамеж* и *сврабеж*. Недовољно је јасно која врста речи је у њиховој основи (Стевановић 1975: 460). Међутим, било да је у основи именица или придев, свакако означавају оно што и речи у основи (*срамеж* од *сраман* или *срам*).

срамеж	1. С пољупцима срамеж се рони. <i>Кам.</i>
---------------	---

Сугласником **-р** завршавају се: *ствар, чар, твар*, као и именица *вечер* која може бити и мушког рода.

ствар	1. <i>сваки предмет, производ било чега, било шта неживо што материјално или физички постоји.</i> Ако се то још само један једини пут догоди, можете узети ваше ствари . <i>Крл.</i> 2. <i>рад, поступак, дело, догађај, вест.</i> У „Вертеру“, приповеци на коју је много полагао и држао је својом најбољом стварју , има... оваквих чудних ствари ... <i>Скерл.</i>
чар	1. <i>оно што привлачи, заноси, задивљује, драж.</i> Песма залуд покушава да врати чари старинскога доба. <i>Рак.</i>

Сугласником **-б** завршавају се именице *доб⁶, коб, злокоб*.

- коб** 1. *а. по народном веровању, неком замишљеном силом унапред одређен ток догађаја, судбина (обично зла, несрећа). То је коб беспризорног (Минд. 3, 22).*
б. зло, несрећа. И док коби земљу разламају, / кандила се гасе храмовима (Фил. Д. 4, 6).
- злокоб** 1. *зла, тешка судбина, несрећа. Не носим ја злокоб и несрећу амо (Змај 1, 401).*

Клајн (Клајн 2003: 13) истиче да се суфикс **-ав** јавља једино у апстрактној именици *љубав*.⁷ Међутим, УОРСЈ пронашли смо и *нељубав* као и још неколико апстрактних именица са финалним **-в**: *мрзав, нарав, клетав*.

- љубав** 1. *а. осећање велике наклоности, нежности према некоме. Упућивао је прекоре на безазлен начин који је одисао љубављу (Живад. 2, 57).*
2. б. особа која се воли, драга, вољена особа. За њега и не знамо баш поуздано колико је љубави променио (Срем. 15, 162).
- клетав** 1. *в. клетва. Кад то чуше млади Црногорци, / сви владици клетав учинише (НП Вук 4, 73).*
2. аманет, завет. ...На унуке клетав оставили (НП БВ 1903, 55).

Такође, Клајн наводи једино апстрактну именицу *бојазан* са суфиксом **-аз(а)** (Клајн 2003: 13). У ОРСЈ налази се и сложеница *богобојазан*.

- бојазан** 1. *а. осећање страха. – Радост се и бојазан крижаху у њеном срцу. (Кум. 1, 111)*
1. б. неодважност, снебивање. – С неком бојазни приступам овом раду.
2. сумња, недоумица. – Постоји извесна бојазан. – У овом тренутку нема никаквих бојазни од бекства затвореника.

Са крајњим сугласником **-ш** су апстрактне именице *раскош, пустош*.

- раскош** 1. *изобиље скупоцених предмета за уживање, луксуз. Тону у раскоши и проналазе из дана у дан хиљаду нових потреба. Ант.*
2. наслада, милина, уживање. Од унутарње раскоши морао је готово дјетињасто себи шаптати... Бал.

⁶ С обзиром на тенденцију променљивости именице *доб* са ликом *доба* (у *там добу*), могло би се речи да је лик *доб* на путу ка архаизацији. Ово се констатује и у Речнику САНУ.

⁷ О третману јединачних суфикса, в. шире у: Клајн 2003:15.

- пустош** 2. *пустошење, уништавање*. Први пут се указивао госпођици рат у свом правом значењу, са **пустошима** које изазива... *Андр. И.*
3. *празнина, самоћа*. Марковић је показао сву духовну **пустош** и беду српске књижевности. *Скерл.*

Сугласником **-љ** завршава се именица *даљ*.

- даљ** 1. Одмиче крај – а **даљ** ће неумолна за час прогутат успомене младе... (Крањ. С. 3, 8).

Сложена именица *зимогроз* може бити и женског и мушког рода и једина је апстрактна именица која се завршава сугласником **-з**.

- зимогроз** 1. *језа, зима*. И нас пробија **зимогроз** и влага.

Именица *помам* је једина коју смо пронашли са финалним сугласником **-м**.

- помам** 1. Некаква **помам** уђе у њу као зао дух. *Вес.*

Именица *реч* једина је апстрактна именица са финалним сугласником **-ч**, али је са великим бројем значења. Она представља најмању језичку јединицу која носи значење, њоме се именује језик једног народа, начин изражавања, способност говора, сам говор. *Дата реч* је обећање.

- реч** 1. *најмања језичка јединица која има одређено значење...* Писац кује нове **речи**. *Милис.*
2. *а. језик*. Само непуна два века римује се српска **реч**. *Михиз.*
9. *препирка, свађа*. Да знамо рачун... да не буде **речи**. *Глиш.*

Закључак

Као и све апстрактне именице, тако и апстрактне именице IV врсте значе нешто неопипљиво (особине, осећања, стања, физичке и душевне моћи, природне и друштвене појаве).

С обзиром на то да су апстрактне именице са суфиксом **-ост** најбројније, њима смо посветили и највише пажње и на основу њих извршили класификацију.

Суфикс **-ост** углавном⁸ долази на придевске основе (*храбар : храброст, књижевни : књижевност, млад : младост*), и с њима твори апстрактне именице. Међутим, из апстрактног поименичења придева у неким случајевима

⁸ Наоко као да су све апстрактне именице са суфиксом **-ост** изведене од придевских основа (а тако се и третирају у нашим граматикама) јер значе особину или својство, али у литератури налазимо и другачије погледе (Бабић 1986: 275). Разуме се, прецизнија истраживања свакако би довела и до потпуније систематизације.

развијају се конкретнија именичка значења, нпр. *свечаност*, *знаменитост* па се такви облици могу јавити и у множини.

Све апстрактне именице са суфиксом *-ост* поделили смо у три групе:

1. апстрактне именице са суфиксом *-ост* које именују особину онога што је означено придевом (који је у основи): *брбљивост*, *будност*, *важност*, *засићеност*, *заузетост*;

2. апстрактне именице са суфиксом *-ост* које именују особину онога што је означено придевом, али могу имати и конкретно именичко значење: *баналност*, *драгоценост*, *духовитост*, *знаменитост*, *лудост*, *љубазност*;

3. апстрактне именице са суфиксом *-ост* чије се значење удаљило од значења придева који је у основи; поред апстрактног имају и конкретно именичко значење (као и именице које се налазе у другој групи): *књижевност*, *појединост*. Неке од њих више немају апстрактно, већ само конкретно именичко значење: *светлост*, *течност*.

У првој групи су апстрактне именице које се јављају само у једнини (*singularia tantum*). Оне се односе на појмове нечег неопипљивог, који су и неограничени и недељиви, и који се зато увек означавају обликом једнине. Ни у испитаним речницима и литератури нисмо нашли потврде за множину именица *брбљивост*, *будност*, *важност* и сл. Поред именица са суфиксом *-ост* такве су и именице: *даљ*⁹, *добит*, *завист*, *свест*, као и *смрт* и *самрт* којима се означава нешто коначно (престанак живота) и зато се не могу јавити у множини.

Употреба именице *даљ* више је везана за песнички језик и није блиска нашем језичком осећају. У свакодневном говору чешћа је именица *даљина*, која се може употребити и у множини. С обзиром на то да смо се при утврђивању броја ових именица ослањали на примере који се налазе у поменутих речницима и на језички осећај (што није увек меродавно), постоји могућност да се неке од ових именица у неком другом контексту могу јавити и у множини.

Именице које се налазе у другој групи јављају се и у једнини и у множини, што потврђују и наши примери. Именица *знаменитост* употребљена је са апстрактним значењем када се њоме именује „особина онога што је знаменито“ и тада је само у једнини, међутим, када се њоме именује нешто „што представља велику историјску, друштвену или какву другу вредност“, она добија конкретно именичко значење и поред облика једнине јавља се и у множини: *знаменитости*. У ексцерпираној грађи оваквих примера је највише. Наводимо тек неке: именица *власт* је у једнини када се односи на појам старешинства, али када се њоме именује конкретна сила, држава, може се употребити и у облику множине. Такве су и именице *драж*, *дражест*, *вест*, *новост*, *моћ*, *немоћ*, *вред*, *вредност* и многе друге, што потврђују наведени примери.

Именица *ћуд* забележена је и у једнини и у множини јер постоје различите *ћуди*, једна од њих је *злоћуд*, која има само једнину. Исти је случај и са именицама *коб* : *злокоб*.

⁹ У употреби типа *скок у даљ* видимо њену прилошку функцију.

У трећој групи су, између осталих, и именице које су изгубиле апстрактно значење и као и све конкретне именице, имају и јединину и множину.

Апстрактне именице међусобно се разликују по степену општости и неодређености својих значења. Као пример може нам послужити синтагма *важност знаменитости*. Именица *знаменитост* је у односу на именицу *важност* конкретнијег значења. До таквог закључка дошли смо јер у овој синтагми именица *знаменитост* може бити употребљена и у облику генитива множине.

Још један проблем који настаје при одређивању броја апстрактних именица IV врсте јесте неразликовање облика једнине и множине у појединим падежним облицима. У наведеној синтагми *важност знаменитости*, именица *знаменитост* има исти облик и у генитиву једнине и у генитиву множине. У оваквим ситуацијама дилему може решити контекст или ситуација. У раду *Показатељи бројивости* Марије Зника, између осталог, указује се на прилоге количине као показатеље статуса именице с обзиром на бројивост. Именице које могу имати множину уз прилоге *много*, *мало*, *доста* долазе у генитиву множине.

На основу примера које смо навели, видимо да када се апстрактним именицама означава нешто стварно (конкретно), тј. „када се апстрактни појмови вежу за нешто одређено, стварно, именице које те појмове означавају не употребљавају се само у једнини већ и у множини” (Стевановић 1975: 186).

Граница међу стварним (конкретним) и нестварним (апстрактним) именицама није увек строго одређена па се неке од њих, као оне које значе посебно организоване заједнице, нпр. *младост* (*младеж*, *омладина*) могу сматрати конкретнима, јер су скупови нечег опипљивог, а могу се сматрати и апстрактнима, јер се оно што оне значе не може опипати (а чланови скупа могу).

Библиографија

- Бабић 1986:** Babić, Stjepan. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: JAZU.
- Белић 1999:** Белић, Александар. *Граматике. О граматикама*. Изабрана дела Александра Белића, том 12. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Барић и остали 2005:** Barić et alia. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Гортан-Премк 1997:** Гортан-Премк, Даринка. *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић 2007:** Драгићевић, Рајна. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Зника 2007:** Znika, Marija. „Pokazatelji brojivosti”. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knjiga 33. Zagreb.
- Клајн 2003:** Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику: суфиксација и конверзија*. Београд.

- Кристал 1988:** Kristal, Dejvid. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Београд: Nolit.
- Николић 2000:** Николић, Мирослав. *Обратни речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Речник МС:** *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Речник САНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Скок 1971-1974:** Skok, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Станојчић, Поповић 2004:** Станојчић, Живојин и Љубомир Поповић. *Граматика српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић 1975:** Стевановић, Михаило. *Савремени српскохрватски језик I*. Београд: Научна књига.
- Тежак, Бабић 1994:** Težak, Stjepko i Stjepan Babić. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje. Zagreb: Školska knjiga.

Ana Savić Grujić

THE PLURAL OF ABSTRACT NOUNS OF THE FORTH NOMINAL CATEGORY

Summary

This paper studies the plural of abstract nouns of the forth nominal category. These are feminine nouns ending in a consonant. Nouns were taken from the *Reverse Dictionary of the Serbian language*, written by Miroslav Nikolic. For better insight, we tried to capture as many abstract nouns. The boundary between concrete and abstract nouns is not always strictly defined. Through a comparative study of grammar of the Serbian and Croatian language, we concluded that these nouns have little data. Like all abstract nouns, and this nouns means something intangible (traits, feelings, conditions, physical and mental power, natural and social phenomena). Advanced research would lead to complete systemic approach.